

Хлівнюк Тетяна Петрівна

Вплив пандемії Covid-19 на перспективу інституту соціальної держави

УДК 321.01:578.834.1
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-4.10>

Хлівнюк Тетяна Петрівна
кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальних теорій
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2,
Одеса, Україна

Охарактеризовано вплив чинника пандемії Covid-19 на модернізацію інституту соціальної держави. Констатовано, що Covid-19 прискорив трансформацію національних систем соціального забезпечення. Висловлено гіпотезу, що цей вплив може призвести до таких наслідків: 1) ще більшого ослаблення і подальшого «відмирання» соціальної держави; 2) посилення стійкості соціальної держави, появи нових інструментів захисту громадян. Відзначено, що за час пандемії Covid-19 змінився вектор дискусії про інститут соціальної держави: з його критики риторика перетворилася на обговорення впливу коронакризи та визначення перспективи інституційної модернізації, зміни конфігурації соціальної держави. Соціальні наслідки пандемії Covid-19 визначені спонукальним чинником для урядів щодо необхідності перегляду підходів до національних систем соціального забезпечення, щоб посилити їхню ефективність в управлінні різноманітними ризиками та кризами. Наголошено, що нинішнє розширення функцій соціальної держави є найбільшим за останні десятиліття, що може стати новим етапом в еволюції інституту соціальної держави. Підкреслено видозміну класичних моделей соціальної держави під впливом пандемії, однак питання збереження цих змін після завершення Covid-19 ще відкрите. Відзначено актуалізацію підходу щодо запобігання різним формам дискримінації за умови функціонування соціальної держави, переосмислення відносин між державою, ринком та суспільством в управлінні соціальними питаннями. Підкреслено потребу нового соціального консенсусу щодо конструювання моделі соціальної держави майбутнього, визначення меж її щедрості або ж, навпаки, ощадливості. Авторка доводить, що нова (пандемічна) ера потребує нового соціального контракту, зокрема в частині розподілу ризиків між громадянами, роботодавцями та державою. Наголошено, що без стійкого та постійного економічного зростання уряди не можуть належно фінансувати сферу соціального забезпечення, а почастішання кризових явищ в економіці не сприяє стійкості соціальної держави. Припущено, що пандемія Covid-19 не дає підстав очікувати безумовної зміни соціальної держави в напрямі щедрих соціальних програм, але інститут соціальної держави пройде випробування на стійкість і набуде нових навичок протидії наслідкам соціально-економічних криз.

Ключові слова: інститут соціальної держави, пандемія Covid-19, коронакриза, національні системи соціального забезпечення.

Вступ. Пандемія Covid-19 викликала велике почуття вразливості і невизначеності в спільнотах навіть найбільш розвинених держав. Це зумовило новий сплеск дискусій щодо соціальної справедливості: чи здатне державне втручання запобігти, мінімізувати зниження життєвих шансів для більшості соціальних груп в умовах Covid-19?

Пандемію Covid-19 образно називають «рентгеном, що виявив переломи в тендітному скелеті сучасних спільнот» [15, с. 7]. Вона не схожа за своїми наслідками на жодну досі кризу. Це комплексне деструктивне явище, яке позначилося на широкому спектрі економічних, соціальних, культурних та інших питань життєдіяльності. Фактично комплекс проблем, зумовлених Covid-19, став глобальною атакою на підвалини сучасних держав та їхніх спільнот, що потребує відповідних соціальній ситуації інституційних реакцій.

Одним із генераторів таких реакцій (ініціативи, унормування, практичного впровадження, контролю за виконанням тощо) на пандемію є інститут соціальної держави. Однак чи спроможний він проявити себе як актор справді ефективної протидії пандемії та її наслідкам? Це питання виникає з огляду на те, що інститут соціальної дер-

жави сам уже тривалий час перебуває у кризі [13, с. 269]. Отже, потребує з'ясування: як коронакриза впливає сьогодні та впливатиме в довгостроковій перспективі на інститут соціальної держави – посилить, послабить чи, можливо, взагалі ліквідує його?

Увага до цього питання зумовлена тим, що глобальна рецесія, спричинена ризиками масового інфікування коронавірусом, є найглибшою з часів завершення Другої світової війни. Загальне зниження економічної активності одразу позначилося на здатності інституту соціальної держави фінансувати соціальні проекти, однак при цьому витрати на соціальну сферу потребували нагального збільшення, найперше – в частині охорони здоров'я. Спад більш виражений у найбільш розвинутих країнах світу, тобто там, де інститут соціальної держави і так є слабким. Окрім цього, тривогу щодо перспектив соціальної держави посилюють затяжний характер кризи та поява щоразу нових штамів вірусу, що не дозволяє стабілізувати ситуацію, вийти на економічне зростання. Вочевидь, поточна економічна рецесія буде тривалою. Натомість для зміцнення інституту соціальної держави важливе стійке економічне зростання, завдяки чому наповнюва-

тимуться бюджети та стане можливим належне фінансування соціальних програм.

Мета та завдання. Робоча гіпотеза дослідження полягає в тому, що Covid-19 може назавжди видозмінити інститут соціальної держави, стати тим чинником, який виведе його зі стану багаторічної стагнації. Однак постає питання, якими будуть зміни: стане соціальна держава остаточно ослабленою та відіме як нежиттєздатний соціально-правовий інститут або ж, навпаки, коронакриза буде поштовхом до нового (висхідного) етапу її еволюції? Проаналізувати пов'язані з проблематикою соціальні процеси з метою підтвердження/спростування робочої гіпотези і є метою дослідження. З цієї мети впливають завдання: 1) з'ясувати, як змінилась останнім часом конфігурація соціальної держави у відповідь на наслідки пандемії Covid-19; 2) спрогнозувати, які зміни можуть відбутися з інститутом соціальної держави під впливом пандемії.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено методологію неоінституціоналізму, спрямовану на аналіз динамічних процесів у межах інституту соціальної держави під впливом чинника Covid-19. Неоінституційний аналіз доповнений методологією кейс-стаді.

Результати дослідження. Інститут соціальної держави упродовж останніх десятиліть незмінно критикують за слабкість, неспроможність адекватно реагувати на щоразу нові соціальні виклики. Під час пандемії Covid-19 особливо гостро постала потреба у нових універсальних системах соціального захисту, які пом'якшують вплив бідності та нерівності.

Наслідки затяжної пандемії коронавірусу можуть в той чи інший спосіб вплинути на інститут соціальної держави: як сприяти появі більш щедрого та стійкого інституту соціальної держави, так і зумовити його занепад. Підставами для таких міркувань стали значне зростання соціальних виплат через ризики, пов'язані з Covid-19, та поява нових інструментів соціального захисту громадян. Склалося враження, що на деякий час соціальна держава стала більш помітним фактором. Однак незрозуміло, чи призведе пандемія до постійних змін у зміцненні стійкості соціальної держави, чи зможуть економічно ослаблені пандемією країни виконувати соціальні функції на рівні соціального запиту, який незмінно зростає.

Після початку пандемії Covid-19 населення навіть найрозвиненіших країн зустрілося з небаченими досі масштабами соціальних викликів. Це активізувало вимоги до державних інститутів посилити мережі соціальної безпеки. Так, в останні 1,5 роки уряди держав, де інститут соціальної держави здавна функціонує на реальному, а не на популістсько-декларативному рівні, реагуючи на Covid-19, переформатували цей інститут на багато щедріший. Історичні паралелі дозволяють

припустити, що такі процеси можуть зберегтися й у постпандемічний період. В якості прикладу можна навести ситуацію із соціальною державою після Другої світової війни. Тоді (і аж до середини 1970-х рр.) уряди збільшували чисельність громадян, охоплених інститутом соціальної держави [25], зростав розмір та каталог різноманітних соціальних виплат [19]. Водночас цей успішний для інституту соціальної держави етап функціонування показав, що такі процеси зумовлюють ще більше зростання вимог громадян щодо соціального забезпечення з боку держави [6]. Остання тенденція стала надто очевидною, коли закінчилася «золота ера» соціальної держави (кінець 1970-х рр.), а висхідний технологічний прогрес, демографічні зміни та глобалізація [10] посилили фінансовий тиск і згодом зменшили щедрість інституту соціальної держави. Структурний тиск поступово зробив соціальну державу економнішою.

В контексті цієї ситуації дослідники часто проводять паралелі щодо реагування на соціальні проблеми між двома останніми великими кризами – 2008 р. та 2020–2021 рр. [18]. Після глобальної фінансової кризи 2008 р. уряди не збільшували щедрість соціальної держави. Власне, витрати на виплати соціального страхування через збільшення звернень за соціальними виплатами справді зростали, однак розміри цих виплат не підвищувалися [22]. Можемо припустити, що уряди країн з розвиненим інститутом соціальної держави зробили певні висновки з наслідків глобальної фінансової кризи 2008 р., адже під час коронакризи 2020–2021 рр. увиразнилась спрямованість влади на пом'якшення наслідків державної політики (карантинні обмеження), включаючи заходи соціального захисту, зменшення боргів, фінансові стимули тощо [4; 20; 21].

Пандемія коронавірусу в 2020–2021 рр. зумовила: перегляд фіскальної політики; зростання витрат на охорону здоров'я; надання кредитів, гарантій та податкових пільг корпораціям і фізичним особам-підприємцям; надання підтримки вразливим домогосподарствам; субсидування комунальних послуг; відстрочку виплат по кредитах тощо. Справді, додалися нові види виплат, нові соціальні послуги, пільги тощо. Але при цьому економіки більшості держав опинилися перед викликом реформування соціальної сфери в умовах пандемії, маючи і без того боргові зобов'язання, повільне економічне зростання, обмежені можливості для масштабного фінансування сфери охорони здоров'я тощо.

Уже перші місяці пандемії продемонстрували, що саме малозабезпечені категорії населення непропорційно потерпають від наслідків Covid-19 для здоров'я та рівня добробуту. Ще до пандемії Covid-19 вчені довели, що різноманітні кризи непропорційно вражатимуть саме найуразливіші

верстви населення [12]. Неможливість довгостроково перебувати на самоізоляції, проблеми з доступом до чистої води, нестача антисептичних засобів тощо характерні передусім для осіб з низькими доходами, маргінальних груп та їм подібних. Отже, вони непропорційно сильно потерпають від пандемії, яка накладається на наявні інтолерантні настрої, мову ворожнечі, соціальну ексклюзію, штучно звужені можливості працевлаштування тощо. Це робить актуальною роль інституту соціальної держави для цих категорій населення.

Наскільки сильними були та залишаються (з огляду на вже третю хвилю інфікування) соціально-економічні наслідки пандемії, свідчить те, що в розвинених соціальних державах близько 60% бенефіціарів різних соціальних допомог в часи пандемії ніколи раніше не зверталися за підтримкою до держави. Зростання економічної нерівності має потенційний ризик для соціальної згуртованості та політичної стабільності. Наприклад, в Іспанії у перші місяці кризи Covid-19 нерівність заробітної плати зросла майже на 30%. Це сталося передусім через втрату робочих місць низькооплачуваними категоріями працівників та скорочення їм заробітної плати [1]. Звісно ж, завдяки державним трансфертам нерівність у більшості розвинених країн стримувалась, але якщо різноманітні кризи частішатимуть, то виникає питання про те, чи витримають таке навантаження державні бюджети.

Соціальна нерівність у суспільствах, яка посилюється через пандемію коронавірусу, вже призвела у багатьох країнах до поляризації й високого ступеня соціальної депривації людей, а отже, до знищення довіри до урядів та навіть соціальних заворушень (попри заборону/обмеження масових заходів). Нерівність у доходах стрімко зростає давно, однак лише впродовж 2020 р. понад 95 млн осіб у світі, за даними МВФ, перетнули межу екстремальної бідності [17]. Це створює ризики для макроекономічної стабільності та функціонування сучасних спільнот, що має спонукати уряди до надання реальних (а не лише декларативних) рівних можливостей.

Соціальна держава у своїй реакції на пандемію Covid-19 має врахувати всілякі наслідки карантинних обмежень для різних професійних груп. Деструктивні наслідки виражені найперше серед працівників сфер, які призупинили/обмежили функціонування внаслідок урядових заходів соціального дистанціювання (індустрія гостинності, туризм, розважальна сфера, сфера обслуговування тощо). Саме тут до пандемії працювала велика частина осіб з вразливим соціально-економічним профілем: студенти, молодь, низькокваліфіковані працівники, самотні особи (з дітьми та без них), орендарі, працівники з гнучкими трудовими контрактами та самозайняті. У працівників таких постраждалих секторів заробітна плата і до того

була нижчою, що істотно позначилось на їхньому рівні життя та соціальних перспективах [5; 11]. Водночас висококваліфіковані кадри продемонстрували високу мобільність, здатність працювати віддалено, готовність постійно навчатись, опановувати нові сегменти можливого отримання доходів, технології віддаленої роботи тощо. Це поставило їх у значно вигідніший стан порівняно з менш освіченими, не досить кваліфікованими та мобільними кадрами. На такі процеси неодмінно має реагувати інститут соціальної держави.

Про те, як інститут соціальної держави реагує на деструктивні наслідки пандемії Covid-19, свідчить підтримка ним найбільш вразливих соціальних груп. Наприклад, під час першої та другої хвиль пандемії особлива увага була прикута до осіб похилого віку, які мають найвищий ризик смертності від інфікування з огляду на супутні хронічні захворювання. Так, в якості прикладу можна назвати пріоритетну вакцинацію, програми, які уможливають одержання необхідних послуг з дотриманням фізичного дистанціювання тощо. З огляду на те, що понад 80% померлих інфікованих були старшими за 60 років, це має надалі сприяти посиленню уваги державних інститутів до такої вікової групи.

У 2020–2021 рр. інститут соціальної держави в розвинених країнах продемонстрував найрізноманітніші підходи до реагування на Covid-19. Наприклад, соціальна політика Великої Британії під впливом коронавірусу запровадила нові механізми соціального захисту і водночас активізувала наявні стабілізатори для пом'якшення наслідків пандемії [2; 3]. Це мало важливе значення для зменшення стрімкого зростання бідності та маргіналізації серед британців. В Італії вплив соціальної держави щодо підтримки населення під час пандемії був дещо нерівномірним, що призвело до зростання бідності [7]. У Люксембурзі навіть в умовах пандемії функціонувала потужна система автоматичних стабілізаторів (податки та пільги), яка дієво реагувала на проблеми зайнятості та зниження доходів, мінімізувала наростання нерівностей [26]. Втім, слід враховувати, що населення Люксембургу становить лише 614 тис. осіб, а сама держава має фінансову «подушку безпеки» завдяки багаторічному наданню офшорних банківських (фінансових) послуг.

Зміни в моделі соціальної держави під впливом Covid-19 у багатьох країнах стосувалися охоплення соціальним захистом самозайнятих громадян, фрілансерів та інших груп нестандартно зайнятих працівників. Насправді соціальна підтримка таким групам працівників у більшості держав призначалась уперше і не завжди гарантована допомога надавалася фактично. Наприклад, у Великій Британії чимало самозайнятих працівників через різні формальні причини не змогли отримати соціальні

виплати від держави [8]. Навіть у найрозвиненіших державах наявні прогалини в мережах безпеки, правовому регулюванні питань соціального забезпечення.

Припускаємо, що деструктивні соціальні наслідки Covid-19 можуть спонукати держави звернутися до запровадження безумовного базового доходу, хоча цей інститут є контроверсійним, має скептичне ставлення на різних рівнях [14, с. 98]. Однак саме поточна пандемія та різке зростання витрат на соціальну сферу в 2020–2021 рр. змінили тон дискусій щодо ймовірності впровадження безумовного базового доходу в країнах, де інститут соціальної держави функціонує довготривало. Наприклад, жителі Гонконгу отримали виплати на суму близько 1 300 дол. США; в Японії виплати становили майже 930 дол. США; у Сінгапурі – 425 дол. США. Звісно, це аж ніяк не повноцінна модель безумовного базового доходу. В розвинених соціальних державах більшість програм надання грошової допомоги були одноразовими трансфертами, спрямованими на стимулювання споживання та захист від різкого зниження доходів. Натомість у бідних країнах ці трансферти більше нагадували безумовний базовий дохід, оскільки вони повторювалися, а не були одноразовими. Водночас ці виплати охоплювали не всіх, а лише бідні й вразливі верстви населення [16], як-от у Бразилії, де щомісячні виплати у 2020 р. надавалися третині населення. Ймовірно, соціальна допомога у період пандемії в більшості держав не переросте у постійну систему виплат безумовного базового доходу, але досвід, набутий окремими країнами під час карантинних обмежень, підвищує вірогідність подальшої інституціоналізації такого новітнього інституту соціальної підтримки громадян.

Аргументом на користь останньої тези може слугувати кейс Іспанії, яка сильно постраждала від коронавірусу та пов'язаних з його поширенням обмежень. Після тривалих дебатів (від 2016 р.) було ухвалено (травень 2020 р.) закон про мінімальний безумовний базовий дохід (програма *Ingreso Mínimo Vital*). Його розмір коливається від 461,5 до 1015 євро (залежно від кількості осіб у сім'ї, наявності дітей). Ця виплата передбачає, що кожен громадянин отримує від уряду гарантовану суму грошей, незважаючи на те, скільки заробляє і чи працює взагалі. Вже у червні 2020 р. близько 850 тис. іспанських сімей подали заявки на отримання виплат [9]. Метою запровадження безумовного базового доходу є зниження рівня бідності, насамперед дитячої. Саме економічна криза в Іспанії, спричинена пандемією, призвела до пришвидшення запровадження такого типу виплат. До Covid-19 це лише широко обговорювалося. Метою програми є виведення близько 1,6 млн осіб (це 12,4% населення, що значно більше, ніж у середньому по ЄС – 6,9%) зі стану крайньої бідності.

Хоча запровадження безумовного базового доходу в Іспанії було спрямоване саме на подолання коронавірусної кризи, уряд озвучив, що й у постпандемічний період це буде постійним структурним інструментом. Наразі складно передбачити, чи витримає бюджет Іспанії навантаження, викликане таким потужним соціально-економічним експериментом, та які соціальні наслідки він може мати.

Припускаємо, що пандемія коронавірусу сприятиме формуванню більш щедрої моделі соціальної держави лише за певних спонукальних чинників. Наприклад, якщо спільноти розвинених держав вважатимуть, що затяжна ситуація з Covid-19 створює стійкі ризики для життя, то голосуватимуть за партії (а отже, і уряди), які пропонуватимуть програми, потенційно спрямовані на потужніший соціальний захист. Також більш щедра модель соціальної держави можлива, якщо істотно посилиться тиск громадськості на владу з вимогами збільшення соціальних гарантій. Однак в межах таких сценаріїв очікувано відбудеться сплеск популізму, а електоральні соціальні меседжі залишаться нереалізованими. Існує ймовірність того, що найуразливіші категорії населення з огляду на рівень освіти, параметри політико-правової культури тощо ризикують потрапити до зони впливу всіляких маніпулятивних політичних акторів. Від популізму і маніпуляцій може убезпечити лише розвинена політико-правова культура населення демократичного типу, велика значущість цінності праці. Наприклад, якщо в державах Південної Європи значна частина громадян традиційно очікує від держави широких соціальних гарантій, то у державах з панівною протестантською етикою здавна домінує «філософія праці», а не утриманські настрої.

Під впливом Covid-19 вже відбулися зміни в архітектурі інституту соціальної держави. Наприклад, під час пандемії такі усталені принципи надання соціальної допомоги, як перевірка доходів особи (підтримка лише найбідніших), охоплення соціальним страхуванням (підтримка лише тих, хто робив внески), відповідність певним умовам (підтримка виключно тих, хто робить щось соціально корисне) тощо, у багатьох країнах були переглянуті, спрощені, виведені в онлайн. Однак інститут соціальної держави має рухатися в напрямі більшої гнучкості, зокрема, незмінно заохочувати працездатних працювати, і водночас бути здатним підтримати в ситуації соціально-економічних катаклізмів. Соціальній державі потрібно спрямовувати зусилля не лише на надання соціальних виплат, а інвестувати в людський капітал, формування культури здорового способу життя, розвиток соціально корисних навичок громадян (сортування сміття, готовності постійно навчатися, здорового способу життя тощо). Формування певних ціннісних установок громадян полегшить функ-

ціонування соціальної держави в умовах значних кліматичних змін, технологічних інновацій, демографічних зміщень тощо.

Пандемія Covid-19 поставила під сумнів баланс між роботою та сімейним життям. Під час карантинних обмежень піклування про дітей, людей похилого віку, людей з обмеженими можливостями відбувалося переважно в межах сімей. Це зумовило великий тиск на сімейне життя та можливість залишатись економічно активними. Тому системи батьківських відпусток були розширені в багатьох країнах, особливо з консервативною (континентальною) моделлю соціальної держави. Загалом саме соціальні держави Західної Європи найактивніше реагували на наслідки кризи Covid-19 посиленням наявних або розробкою нових схем соціальної підтримки громадян, серед яких: 1) допомога працівникам, доходи яких внаслідок пандемії істотно знизилися; 2) підтримка рівня доходів працівників під час карантинних обмежень, якщо їхня професійна діяльність не дозволяла дистанційно працювати; 3) допомога бізнес-структурам у коригуванні робочого часу та збереженні робочих місць; 4) фінансова підтримка бізнесу, який постраждав внаслідок падіння попиту на його послуги; 5) допомога економічно незахищеним працівникам для того, щоб вони могли перебувати на самоізоляції, тощо [27].

У глобальному вимірі тривожним є те, що масштаби соціальних проблем зростають передусім у країнах, які мають низькі показники соціально-економічного розвитку, а пандемія Covid-19 ще більше поглибила наявні проблеми. В такому сегменті країн соціальна держава є символічною, зазвичай формально інституціалізованою в конституції, але фактично недієздатною. Отже, країни, в яких інститут соціальної держави до пандемії не функціонував належно, сьогодні опинились у ще більшій кризі під впливом додаткових «ковідних» проблем. Таким чином, роль та значення, власне, інституту соціальної держави практично не змінюються під впливом нового пандемічного виклику.

Звіти міжнародних організацій (ЮНІСЕФ тощо) свідчать, що заходи соціальної ізоляції та інші антипандемічні обмеження особливо руйнівні вплинули на різні виміри життя дітей та підлітків [23], що включило їх до числа основних соціальних жертв коронакризи. Унеможливлення здобуття якісної освіти, а то й відсутність можливості навчатися загалом звужує подальші життєві перспективи молоді, посилює соціальну ізоляцію. Вочевидь, інститут соціальної держави, якщо оцінювати ефективність його функціонування загалом на планеті, неналежно справляється з таким новим викликом, як наслідки пандемії Covid-19, бо хоч оперативні розроблялися стратегії впровадження дистанційного навчання, але довготривале закриття закладів освіти вплинуло

на якість знань, соціальну інтеграцію мільйонів дітей та підлітків, їхнє психічне здоров'я, збільшило ризики різноманітного насильства щодо цих вікових груп. Окрім того, повністю або частково в період пандемії було призупинене надання медичних послуг в частині профілактичних оглядів, вакцинації, обстеження росту та розвитку, що важливо в дитячому та підлітковому віці. Це матиме середньо- та довгостроковий вплив на загальний розвиток молоді, якщо держави не вживатимуть більш рішучих заходів щодо захисту добробуту дітей та молоді в умовах появи нових викликів, зумовлених Covid-19. Також, якщо держави належно не реагуватимуть, це матиме середньо- та довгостроковий вплив на загальний розвиток у таких ключових сферах, як харчування та дитяча смертність [24]. Зростуть обсяги дитячої праці в родинях з низькими статками, доходи яких у 2020–2021 рр. відчутно впали. Очевидно, що деструктивний вплив Covid-19 ще більше посилив розриви між державами з різним рівнем розвитку, зокрема в тих сферах, якими опікується соціальна держава – охорона здоров'я, освіта, загальний розвиток тощо.

Потрібно враховувати, що напередодні пандемії Covid-19 системи соціального забезпечення в більшості розвинених держав ще до кінця не відновилися після глобальної фінансової кризи 2008 р. Системи соціального захисту після цієї кризи стали менш захищеними, а в умовах карантинних обмежень їхня вразливість виявилась ще більш очевидною. Важливо розуміти те, що без стійкого та постійного економічного зростання уряди не можуть належно підтримувати високий рівень видатків на соціальне забезпечення, а почастішання кризових явищ в економіці не сприяє цьому.

Висновки. Пандемія Covid-19 вкотре за останні пів століття засвідчила нагальність модернізації соціальної держави, зміни її архітектури. Масштаби коронавірусу та його наслідки змінили вектор дискусії з активної критики інституту соціальної держави через неадаптованість на сучасні глобальні процеси, зокрема окреслення можливостей соціальної держави діяти в умовах коронакризи та використати цю ситуацію як сприятливий для осучаснення інституту соціальної держави чинник.

Поточне розширення функцій, інструментів соціальної держави було найбільшим за останні десятиліття. Фактично під впливом пандемії відбувається зміна класичних моделей соціальної держави, однак питання, чи збережуться ці зміни після завершення пандемії, залишається відкритим. За нашими оцінками, очікувати видозміни соціальної держави в напрямі щедрих соціальних програм немає підстав, але Covid-19 став тим чинником, який пришвидшив трансформацію системи соціального забезпечення.

Соціальні наслідки цієї пандемії підвели уряди та спільноти в усьому світі до розуміння необхідності перегляду, переосмислення підходів до національних систем соціального забезпечення, щоб зробити їх відповідними реаліям сьогодення, більш ефективними в управлінні різноманітними ризиками та кризами. Актуалізувалося питання реальної демократизації, унеможливлення тих чи інших форм дискримінації за функціонування соціальної держави, переосмислення відносин між державою, ринком та суспільством під час управління соціальними ризиками.

Пандемія Covid-19 вивела на порядок денний важливість нового соціального консенсусу перспективної в майбутньому соціальної держави, особливостей її архітектури, меж щедрості або ж, навпаки, ощадливості. Нові (пандемічні) обставини потребують нового соціального контракту, зокрема в частині розподілу ризиків між громадянами, роботодавцями та державою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Aspachs O., Durante R., García-Montalvo J. et al. Measuring income inequality and the impact of the welfare state during COVID-19: Evidence from bank data. URL: <https://voxeu.org/article/income-inequality-and-welfare-state-during-covid-19> (дата звернення: 22.07.2021).
2. Brewer M., Gardiner L. The initial impact of COVID-19 and policy responses on household incomes. *Oxford Review of Economic Policy*. 2020. № 36 (Supplement 1). P. 187–199.
3. Brewer M., Tasseva I.V. Did the UK policy response to Covid-19 protect household incomes? *EUROMOD at the Institute for Social and Economic Research*. 2020. № EM 12/20.
4. Coffey C., Doorley K., O'Toole C., Roantree B. The effect of the COVID-19 pandemic on consumption and indirect tax in Ireland. *Budget Perspectives 2021*. Paper 3. Dublin : The Economic & Social Research Institute, 2020.
5. Decoster A., Van Lancker W., Vanderkelen J., Van Heukelom T. Sociaal-economische kenmerken van werknemers en zelfstandigen in sectoren getroffen door de lockdown (COVIVAT Beleidsnota 3). Leuven/Antwerpen : Ook gepubliceerd als Leuvens Economisch Standpunt, 2020.
6. Dryzek J., Goodin R.E. Risk-Sharing and Social Justice: The Motivational Foundations of the Post-War Welfare State. *British Journal of Political Science*. 1986. Vol. 16. Iss. 1. P. 1–34.
7. Figari F., Fiorio C.V. Welfare resilience in the immediate aftermath of the covid19 outbreak in Italy. *EUROMOD Working Paper*. No 06/20. Essex : The Institute for Social and Economic Research, 2020.
8. Frost G. Coronavirus: an essential guide for the self-employed. URL: <https://www.thetimes.co.uk/money-mentor/article/coronavirus-essential-guide-self-employed/> (дата звернення: 02.07.2021).
9. Gomes M.V. Spain approves guaranteed minimum income scheme for vulnerable families. *El País*. 2020. 29 May.
10. Goos M., Manning A., Salomons A. Explaining Job Polarization: Routine-Biased Technological Change and Offshoring. *American Economic Review*. 2014. Vol. 104. Iss. 8. P. 2509–2526.
11. Horemans J., Kuypers S., Marchal S., Marx I. De kwetsbare werkende. In *Een profielschets van armoede en financiële bestaanszekerheid bij werkende Belgen (COVIVAT Beleidsnota 4)*. Leuven/Antwerpen : Covivat, 2020.
12. Inglehart R., Norris P. Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-nots and Cultural Backlash. *HKS Faculty Research Working Paper Series RWP16-026*, 2016.
13. Khoma N., Vdovychyn I. Deconstruction of the Welfare State: The Impact of Globalization and Technological Factors. *Revija za socijalnu politiku*. 2020. Vol. 27. Iss. 3. P. 269–285.
14. Khoma N., Vdovychyn I. Universal basic income as a form of social contract: assessment of the prospects of institutionalization. *Przestrzeń Społeczna*. 2021. Vol. 1. Iss. 21. P. 97–115.
15. Mandela N. Tackling the Inequality Pandemic: A New Social Contract for a New Era. New York : United Nations, 2020.
16. Might the pandemic pave the way for a universal basic income? *The Economist*. 2020. 4 Marth.
17. Monteiro A. IMF Warns of Social Unrest, Trust Erosion as Inequality Worsens. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-04-01/imf-warns-of-social-unrest-trust-erosion-as-inequality-worsens?srnd=premium-europe> (дата звернення: 06.08.2021).
18. O'Donoghue C., Sologon D.M., Kyzyma I. Novel welfare state responses in times of crises: COVID-19 Crisis vs. the Great Recession. *ECINEQ Working Paper Series*. № 573. URL: <http://www.ecineq.org/milano/WP/ECINEQ2021-573.pdf> (дата звернення: 04.08.2021).
19. Obinger H., Petersen K., Starke P. Warfare and Welfare: Military Conflict and Welfare State Development in Western Countries. Oxford : Oxford Scholarship, 2018.
20. O'Donoghue C., Sologon D.M., Kyzyma I., McHale J. Modelling the distributional impact of the COVID-19 Crisis. *Fiscal Studies*. 2020. Vol. 41. Iss. 2. P. 321–336.
21. OECD. Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity. A note from 10 June 2020. Paris : OECD, 2020.
22. Ólafsson S., Daly M., Kangas O., Palme J. Welfare and the Great Recession: A Comparative Study. Oxford : Oxford Scholarship, 2019.
23. Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Children (2020). New York : United Nations ; United Nations Children's Fund, 2020.
24. Robertson T., Carter E.D., Chou V.B. et al. Early estimates of the indirect effects of the COVID-19 pandemic on maternal and child mortality in low-income and middle-income countries: a modelling study. *The Lancet Global Health*. 2020. Vol. 8. Iss. 7. P. 901–908.
25. Scheidel W. The Great Leveler: Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2017.

26. Sologon D.M., O'Donoghue C., Kyzyma I., Li J., Linden J., Wagener R. The COVID-19 Resilience of a Continental Welfare Regime – Nowcasting the Distributional Impact of the Crisis. *LISER Working Paper*. 2020. No 14.

27. Weber, T., Hurley, J., Bisello, M. et al. COVID-19: Policy responses across Europe. Luxembourg : Office of the European Union, 2020.

REFERENCES:

1. Aspachs O., Durante R., García-Montalvo J. et al. (2020) Measuring income inequality and the impact of the welfare state during COVID-19: Evidence from bank data. URL: <https://voxeu.org/article/income-inequality-and-welfare-state-during-covid-19>. [in English]

2. Brewer M., Gardiner L. (2020) The initial impact of COVID-19 and policy responses on household incomes. *Oxford Review of Economic Policy*. № 36 (Supplement 1). P. 187–199. [in English]

3. Brewer M., Tasseva I.V. (2020) Did the UK policy response to Covid-19 protect household incomes? *EUROMOD at the Institute for Social and Economic Research*, No. EM12/20. [in English]

4. Coffey C., Doorley K., O'Toole C., Roantree B. (2020) The effect of the COVID-19 pandemic on consumption and indirect tax in Ireland. Budget Perspectives 2021. Paper 3. Dublin : The Economic & Social Research Institute. [in English]

5. Decoster A., Van Lancker W., Vanderkelen J., Van Heukelom T. (2020) Sociaal-economische kenmerken van werknemers en zelfstandigen in sectoren getroffen door de lockdown (COVIVAT Beleidsnota 3). Leuven/Antwerpen. Ook gepubliceerd als Leuvens Economisch Standpunt. [in Dutch]

6. Dryzek J., Goodin R.E. (1986). Risk-Sharing and Social Justice: The Motivational Foundations of the Post-War Welfare State. *British Journal of Political Science*. Vol. 16. Iss. 1. P. 1–34. [in English]

7. Figari F., Fiorio C.V. (2020). Welfare resilience in the immediate aftermath of the covid19 outbreak in Italy. *EUROMOD Working Paper*. No 06/20. Essex : The Institute for Social and Economic Research. [in English]

8. Frost G. (2021). Coronavirus: an essential guide for the self-employed. URL: <https://www.thetimes.co.uk/money-mentor/article/coronavirus-essential-guide-self-employed>. [in English]

9. Gomes M.V. (29 May 2020). Spain approves guaranteed minimum income scheme for vulnerable families. *El País*. [in English]

10. Goos M., Manning A., Salomons A. (2014). Explaining Job Polarization: Routine-Biased Technological Change and Offshoring. *American Economic Review*. Vol. 104. Iss. 8. P. 2509–2526. [in English]

11. Horemans J., Kuypers S., Marchal S., Marx I. (2020). De kwetsbare werkende. In *Een profielschets van armoede en financiële bestaanszekerheid bij werkende Belgen (COVIVAT Beleidsnota 4)*. Leuven/Antwerpen : Covivat. [in Dutch]

12. Inglehart R., Norris P. (2016). Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-nots and Cultural

Backlash. *HKS Faculty Research Working Paper Series RWP16-026*. [in English]

13. Khoma N., Vdovychyn I. (2020). Deconstruction of the Welfare State: The Impact of Globalization and Technological Factors. *Revija za socijalnu politiku*. Vol. 27. Iss. 3. P. 269–285. [in English]

14. Khoma N., Vdovychyn I. (2021). Universal basic income as a form of social contract: assessment of the prospects of institutionalization. *Przestrzeń Społeczna*. Vol. 1. Iss. 21. P. 97–115. [in English]

15. Mandela N. (2020). Tackling the Inequality Pandemic: A New Social Contract for a New Era. New York : United Nations. [in English]

16. Might the pandemic pave the way for a universal basic income? (2020, 4 Marth). *The Economist*. [in English]

17. Monteiro A. (2021). IMF Warns of Social Unrest, Trust Erosion as Inequality Worsens. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-04-01/imf-warns-of-social-unrest-trust-erosion-as-inequality-worsens?srnd=premium-europe>. [in English]

18. O'Donoghue C., Sologon D.M., Kyzyma I. (2021). Novel welfare state responses in times of crises: COVID-19 Crisis vs. the Great Recession. *ECINEQ Working Paper Series*, № 573. URL: <http://www.ecineq.org/milano/WP/ECINEQ2021-573.pdf>. [in English]

19. Obinger H., Petersen K., Starke P. (2018). Warfare and Welfare: Military Conflict and Welfare State Development in Western Countries. Oxford : Oxford Scholarship. [in English]

20. O'Donoghue C., Sologon D.M., Kyzyma I., McHale J. (2020). Modelling the distributional impact of the COVID-19 Crisis. *Fiscal Studies*. Vol. 41. Iss. 2. P. 321–336. [in English]

21. OECD (2020). Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity. A note from 10 June 2020. Paris : OECD. [in English]

22. Ólafsson S., Daly M., Kangas O., Palme J. (2019). Welfare and the Great Recession: A Comparative Study. Oxford : Oxford Scholarship. [in English]

23. Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Children (2020). New York : United Nations ; United Nations Children's Fund. [in English]

24. Robertson T., Carter E.D., Chou V.B. et al. (2020). Early estimates of the indirect effects of the COVID-19 pandemic on maternal and child mortality in low-income and middle-income countries: a modelling study. *The Lancet Global Health*. Vol. 8. Iss. 7. P. 901–908. [in English]

25. Scheidel W. (2017). The Great Leveler: Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century. Princeton, NJ : Princeton University Press. [in English]

26. Sologon D.M., O'Donoghue C., Kyzyma I., Li J., Linden J., Wagener R. (2020). The COVID-19 Resilience of a Continental Welfare Regime – Nowcasting the Distributional Impact of the Crisis. *LISER Working Paper*. No 2020-14. [in English]

27. Weber T., Hurley J., Bisello M. et al. (2020). COVID-19: Policy responses across Europe. Luxembourg : Office of the European Union. [in English]

Institutional interaction for social development: the mission of political parties

Khlivniuk Tetiana Petrivna

Candidate of Political Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of Social
Theories
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvorianska str., 2,
Odesa, Ukraine

The article reveals the institutional interaction that promotes social development and defines the mission of political parties in this process. First of all, political parties in a democratic political system become the centre of communication between society and government, institutional communication, etc.

The optimization of intra-party communication, which should combine the party organizations into a communication network with each other and with the central office, is of particular importance. The concept of "development", "social development" in the context of theories of modernization, mobilization, demodernization (P. Kutuev, M. Minakov) is considered. Ukraine needs not only to increase the efficiency of certain institutions. It is institutional interaction based on an extensive communication network that can ensure social development. This requires not only hopes for an "invisible hand" of the market, but also a systemic institutional intervention to restructure the existing and fairly extensive system of institutions following the requirements of political democracy and a social market economy. That is why the methodological basis of the study is the neo-institutional theory, which overcomes the limitations of transitology and classical institutionalism.

It has been determined that the peculiarities of institutional interaction in Ukraine are due to insurmountable social pathologies (E. Golovakha). They include the ambivalence of political consciousness, a combination of conformism and nihilism in the attitude of individuals to reality, deprofessionalization, blurring the criteria of status and prestige in social interaction, deactualization of values, etc. Regarding political parties, their personalization, ideological eclecticism of party programs (with some exceptions), insufficient legitimacy of the party system has been noted. Accordingly, the mission of political parties in institutional cooperation for social development is to ensure the two-way flow of information between social groups and political institutions (minimum program) and initiate and maintain a broad public dialogue (maximum program). The mission of political parties is to become the initiator and leader of the latest political discourse on the essence and directions of social development in modern conditions, the guarantor of political dialogue and institutional cooperation for social development.

Key words: *political institutions, institutional interaction, political development, modernization, political parties, intra-party communications.*